

Osvetnička pornografija u krivičnim zakonima

Osnovna studija:
Aktuelna situacija u Crnoj Gori,
Evropi i svijetu

Autorka: mr Aleksandra Gligorović
Urednica: Aida Perović
Lektura: dr Radmila Lazarević
Prevod na albanski jezik: Agron Camaj
Izdavač: NVO Prima, Podgorica
Decembar 2021.

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Osviještene. Sigurne. Zaštićene“. Ovaj projekat finansira Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni, su stav autorke i ne odražavaju nužno stav Stejt Dipartmenta/ Vlade SAD.

Sadržaj

04	Uvod i glavni koncepti
08	Crna Gora: Zaštita lica mlađih od 18 godina u slučaju objavljivanja fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine
11	Crna Gora: Zaštita punoljetnih lica u slučaju objavljivanja fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine
15	Posljedice
18	Analiza pravnog okvira u EU i drugim zemljama Zemlje u kojima je prisutna eksplicitna kriminalizacija
24	Belgija
26	Francuska
27	Italija
28	Holandija
29	Španija
31	Irska
32	Malta
33	Portugal
34	Švedska
35	Poljska
36	Zemlje u kojima je prisutna neeksplicitna kriminalizacija i upotreba drugih odredbi krivičnog zakona
39	Zaključci i preporuke

Uvod i glavni koncepti

Ponašanje koje se analizira u ovom dokumentu sastoji se od širenja, uglavnom na internetu, intimnih video sadržaja i slika, ili privatnih slika i slika seksualne prirode dobijenih sa ili bez pristanka osobe na slici, video zapisu ili tonskom zapisu.

Ova vrsta krivičnog djela potpada pod krovnu definiciju „rodno zasnovanog nasilja nad ženama uz pomoć IKT-a, tj. informacionih i komunikacionih tehnologija (engl. ICT – Information and Communications Technologies). Naime, nove tehnologije su stvorile nova sredstva društvene interakcije koja izazivaju tradicionalne oblike društvenog ponašanja, donoseći i pozitivne i negativne rizike¹.

Postoje razni oblici nasilja na internetu, uključujući ali ne ograničavajući se na uhođenje na internetu, objavljivanje pornografskog sadržaja bez pristanka žrtve, rodno zasnovano vrijeđanje i uznemiravanje, ponižavanje zbog seksualnosti, prisiljavanje žrtve na gledanje pornografskog materijala, seksualne iznude, prijetnje silovanjem i smrću, objavljivanje privatnih podataka žrtve i trgovanje ljudima omogućeno upotrebom tehnologije².

Počinitelj ovih krivičnih djela može biti bivši partner koji je pribavio slike ili video zapise tokom prethodne veze, i ima za cilj da javno osramoti i ponizi žrtvu u znak odmazde za prekid

veze. Međutim, u mnogim slučajevima, slike su nabavljene tzv. hakovanjem (nedozvoljenim upadom) računara žrtve, naloga na društvenim mrežama ili telefona, a cilj je najčešće nanošenje štete životu te osobe³.

Stručnjaci i stručnjakinje upozoravaju na to da je pogrešno konceptualizovati nasilje nad ženama i djevojkama na internetu kao posve zasebnu pojavu u odnosu na nasilje u „stvarnom svijetu”, već da ih je ispravnije posmatrati kao cjelinu⁴.

Nekada govorimo o objavljivanju fotografija i video materijala maloljetnih lica i djece, nekad su u pitanju punoljetna lica. Međutim, dijeljenje dječijih fotografija i video materijala i ranije je prepoznato kao zločin poznat kao „dječija pornografija“, ali tek u novije vrijeme došlo je do spoznaje da dijeljenje intimnih slika odraslih bez pristanka, često kolokvijalno nazvano „osvetnička pornografija“, „pornografija iz osvete“, ili „pornografija bez pristanka“ takođe zahtijeva kriminalizaciju.

1 Al Cooper, 'Sexuality and the Internet: Surfing into the New Millennium' (1998) 1 Cyber Psychology and Behavior 187; Pat O'Malley, Risk, Uncertainty and Government (Glass House Press 2004).

2 Prema istraživanju EIGE, ne postoje dogovorene definicije na nivou EU. Pojašnjenje oblika nasilja nad ženama i djevojkama na internetu može se pronaći ovdje: <http://wmcspeechproject.com/online-abuse-101/>

3 EIGE (2017), Nasilje nad ženama i djevojkama na internetu, https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh0417543hrn_pdf-web_20171026164002.pdf

4 ibid.

Međutim, koncept „pornografije iz osвете” je problematičan, jer „nisu svi počinioci nužno motivisani osvetom, a ne može se svaki sadržaj popularno shvatiti kao pornografski”⁵. Ovo djelo takođe može uključivati „upskirting“ (npr. hvatanje, obično na javnim mjestima, slika privatnih dijelova tijela ili donjeg veša osoba koje ništa ne sumnjaju, a koje se kasnije dijele na javnim web stranicama), ali i manipulaciju slikom osobe putem „fotošopinga“ kada se slika nečije glave stavi na seksualnu sliku drugog tijela (takođe zvanu „seksualni deepfake“ i „sintetički mediji“)⁶. Dakle, uz korišćenje tehnologije je moguće kreirati veoma realistične seksualne slike osobe bez njenog pristanka, i to ne samo slike već i video snimke.

Riječ je o relativno novom konceptu, iako u suštini nije toliko nov jer je prisutan od početka korišćenja interneta, ali je posljednjih godina dobio mnogo više zamaha sa širenjem upotrebe pametnih telefona i aplikacija koje omogućavaju skrivanje IP adrese pošiljaoca, što počiniocima omogućava visok nivo sigurnosti i izbjegavanja odgovornosti za učinjeno djelo.

Dodatna otežavajuća okolnost jeste i mogućnost postojanja fotografije ili videa u specifičnom virtuelnom prostoru samo određeno, limitirano vrijeme (par sekundi ili minuta), nakon čega mu se na toj adresi više ne može pristupiti – ali je šteta već učinjena jer je materijal već preuzet od strane brojnih korisnika, koji su ga sačuvali na svojim aparatima (kompjuterima, tabletima ili pametnim telefonima) i mogu da nastave njegovu dalju distribuciju sa drugih adresa.

Usljed gore navedenog, domaćim stručnjacima/ stručnjakinjama, uključujući policiju, sudije/ sutkinje i tužioce/tužiteljke, teško je da prikupe dokaze i donesu presudu o učinjenoj šteti, kao i da obezbijede zaštitu žrtava ove vrste nasilja, posebno maloljetnika i maloljetnica, uključujući djecu.

Zakonodavni okvir pravi veliku razliku u odnosu na godište žrtve, pa djevojčice i dječaci koji nisu navršili četrnaest godina, u slučaju objavljivanja njihovih fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine, kao i djevojke i momci starosti od četrnaest do osamnaest, mogu pravdu tražiti u skladu sa Krivičnim zakonikom Crne Gore, članom 211 i 211a.

Sa druge strane, djevojke i momci od već osamnaest ili više godina imaju manju mogućnost zaštite u takvom slučaju.

5 Kirchengast, T. Crofts, T. (2019) 'The Legal and Policy Contexts of "Revenge Porn" Criminalisation: The Need for Multiple Approaches', www.academia.edu/40071191/The_legal_and_policy_contexts_of_revenge_porn_criminalisation_the_need_for_multiple_approaches

6 Dunn, S. (2020), 'Technology-Facilitated Gender-Based Violence. An Overview', Centre for International Governance Innovation, www.cigionline.org/sites/default/files/documents/SaferInternet_Paper%20no%201_0.pdf

Crna Gora:

zaštita lica mlađih od 18 godina u slučaju objavljivanja fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine

Zaštita lica mlađih od osamnaest godina od ovog krivičnog djela jasno je definisana u Krivičnom zakoniku Crne Gore. U skladu sa ovim zakonom, lica koja nisu navršila osamnaest godina obuhvaćena su terminom „maloljetna lica“. Dodatno, lice koje nije navršilo četrnaest godina smatra se „djetetom“, dok se maloljetnikom smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina. Pomenuto je važno za razumijevanje članova zakona koji se odnose na ovu oblast.

Naime, u crnogorskom zakonodavstvu 2017. godine izvršena je izmjena krivičnog djela prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječije pornografije (član 211) u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima, a sve u cilju što veće zaštite djece. Izmjenama Krivičnog zakonika, kod krivičnog djela iz člana 211, Dječja pornografija, izvršeno je usklađivanje sa obavezama iz Lanzarote konvencije i Konvencije Savjeta Evrope o računarskom kriminalu, tako što je uvedena definicija dječje pornografije po kojoj se dječjom pornografijom smatra „svaki materijal koji vizuelno prikazuje dijete koje se bavi stvarnim ili simuliranim seksualno eksplicitnim ponašanjem i svako prikazivanje polnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe.“ Na ovaj način uvedena

je definicija Dječje pornografije u skladu sa stavom 2 člana 20 Lanzarot Konvencije.

U zakonu se navodi da će se onaj ko djetetu proda, pokloni, prikaže ili **javnim izlaganjem, posredstvom informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način** učini dostupnim slike, tekstove, audiovizuelne ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu, kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Pored toga, zakonom je predviđeno i kažnjavanje onoga ko navede ili iskoristi dijete za proizvodnju slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine ili za pornografsku predstavu, i to kaznom zatvorom od jedne do osam godina.

Kazna je takođe predviđena i za lica koja neovlašćeno snime, proizvedu, nude, učine dostupnim, distribuiraju, uvoze, izvoze, pribavljaju za sebe ili drugoga, prodaju, daju, prikazuju, javno izlažu ili posjeduju slike, audiovizuelne ili druge materijale pornografske sadržine (dječja pornografija).

Ako je djelo iz st. 1 i 2 člana 211 ovog zakona učinjeno prema maloljetniku/ci, učinioocu prijete kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Dodatna otežavajuća okolnost je u slučaju da je djelo izvršeno upotrebom sile ili prijetnje, i tada je predviđena kazna od dvije do deset godina.

Predviđeno je da se pomenuti „predmeti“, tj. materijali koji se pominju u ovom dijelu, oduzmu i unište.

Dodatno gore pomenutom, u Krivični zakonik je tokom unapređenja pravnog okvira uvedeno i novo krivično djelo, tzv. mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode (član 211b). U njemu se navodi da će se punoljetno lice koje u namjeri izvršenja krivičnog djela obljube, nedozvoljenih polnih radnji i sl., koristeći sredstva informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način dogovori susret sa djetetom i preduzme radnje da do tog susreta dođe, kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina. Razlog za uvođenje ovog krivičnog djela jeste obaveza iz Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (član 23 Konvencije – mamljenje djece u seksualne svrhe). Za sva krivična djela koja regulišu zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije u skladu sa konvencijom, Krivični zakonik predviđa kaznu zatvora.

Crna Gora:

Zaštita punoljetnih lica u slučaju objavlivanja fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine

Kada govorimo o punoljetnim licima, znači o osobama starim osamnaest i više godina, u slučaju objavljivanja fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine, mogućnosti pravne zaštite su značajno manje.

Sam Krivični zakonik navodi djelo **neovlašćeno prisluškivanje i snimanje** (član 173 Krivičnog zakonika) koje je prepoznato u slučaju kada je osoba mimo svog znanja posebnim uređajima neovlašćeno prisluškivana ili je sniman njen razgovor, izjava ili kakvo saopštenje koje nijesu bili namijenjeni snimatelju.

Osim samog „snimatelja“, zakon predviđa i odgovornost onoga ko omogućiti nepoznatom licu da se upozna sa razgovorom, izjavom ili saopštenjem koji su neovlašćeno prisluškivani, odnosno tonski snimani. U oba slučaja predviđena je novčana kazna ili zatvor do jedne godine, osim ako je djelo učinilo službeno lice u vršenju službe, kojem je onda previđena znatno teža kazna – zatvor od tri mjeseca do tri godine.

U slučaju neovlašćenog fotografisanja, tj. **u slučaju kada neko neovlašćeno načini fotografski, filmski, video ili drugi snimak nekog lica** i time osjetno zadre u njegov lični život ili takav snimak preda ili pokazuje trećem

licu ili mu na drugi način omogući da se sa njim upozna, govorimo o kršenju Krivičnog zakonika član 174, gdje je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine (osim ako je djelo učinilo službeno lice u vršenju službe, kojem je onda predviđena znatno teža kazna – zatvor od tri mjeseca do tri godine).

Ukoliko se desi da neko **objavi ili prikaže spis, portret, fotografiju, film ili fonogram ličnog karaktera bez pristanka** lica koje je spis sastavilo ili na koga se spis odnosi, odnosno bez pristanka lica koje je prikazano na portretu, fotografiji ili filmu ili čiji je glas snimljen na fonogramu (ili bez pristanka drugog lica čiji se pristanak po zakonu traži) i time osjetno zadre u lični život tog lica, u skladu sa članom 175 Krivičnog zakonika predviđena je takođe novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine za počinioca (osim kao i kod gore pomenutih situacija, tj. ako je djelo učinilo službeno lice u vršenju službe, kada je predviđena znatno teža kazna – zatvor od tri mjeseca do tri godine).

Zakon je prepoznao situaciju, koja se često dešava, **kada treće lice neovlašćeno prikuplja i koristi lične podatke i neovlašćeno preuzme identitet drugog lica** (žrtve), što je izuzetno prisutno u onlajn/sajber prostoru kada se preuzmu ili čak kreiraju lažni profili na društvenim medijima (Facebook, Instagram, Tik Tok ili sl.) i korišćenjem njenog identiteta zadre u lični život žrtve i naruši njeno lično dostojanstvo i nanese šteta. Kazna predviđena za ovo djelo je zatvor do jedne godine (član 176 Krivičnog zakonika), osim u slučaju kada djelo učini službeno lice u vršenju službe, kada je kazna od tri mjeseca do tri godine.

Za sva gore pomenuta djela ne navodi se specifičnost da obuhvataju distribuciju materijala eksplicitne i pornografske sadržine, te se stiče utisak da se ova situacija i njene posljedice nisu sagledale niti posebno razmatrale prilikom kreiranja ovih zakonskih rješenja. Samim tim, u slučaju kada ova krivična djela obuhvataju distribuciju materijala eksplicitne i pornografske sadržine, kazna predviđena ovim članovima zakona čini se izuzetno niska, imajući u vidu štetu koju ova djela mogu izazvati osobi koja je bila žrtva.

Ukoliko se snimljeni materijal koristi za **ucjenu**, žrtva se može pozvati na član 251 Krivičnog zakonika, koji navodi da onaj ko „u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist zaprijeti drugom da će protiv njega ili njemu bliskog lica otkriti nešto što bi njihovoj časti ili ugledu škodilo i time ga prinudi da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.“ Ukoliko je tim djelom „pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi tri hiljade eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina“; ako je korist u iznosu koji prelazi trideset hiljada eura, kazna je zatvor od dvije do deset godina, a u situaciji kada je ovo djelo „izvršeno od strane više lica na organizovan način“, ista će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.

Osim gore pomenutog, važno je napomenuti da je Crna Gora potpisala i ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici⁷, tzv. Istanbulske konvenciju, i time se obavezala na njeno sprovođenje. Naime, Ukaz o proglašenju zako-

na o potvrđivanju konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici („Službeni list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 004/13 od 20.03.2013) donijela je Skupština Crne Gore 25. saziva, na prvoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2013. godini, dana 1. marta 2013. godine, a potpisao ga je predsjednik Crne Gore, Filip Vujanović.

Ova Konvencija navodi da „nasilje nad ženama“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja **sva djela rodno zasnovanog nasilja** koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu. Stoga je u procesu odbrane važno imati u vidu i član 33 ove Konvencije kojim se država obavezala da će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedila da namjerno ponašanje koje ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica prinudom ili prijetnjama bude inkriminisano. Takođe, da će u skladu sa članom 34 preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedila da namjerno ponavljanje prijetnji upućenih drugom licu (proganjanje), koje uzrokuju da se ono plaši za svoju bezbjednost, bude inkriminisano.

7 Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici. tzv. Istanbulska konvencija, https://www.ombudsman.co.me/docs/1604494446_zakon-o-potvrđivanju-konvencije-savjeta-evrope-o-sprjecavanju-i-suzbijanju-nasilja-nad-zenama-i-nasilja-u-porodici.pdf

Posljedice

Posljedice koje djelo ovog tipa izaziva i može ostaviti na žrtve su izuzetno negativne.

Posebno je ozbiljna situacija ako govorimo o mladim osobama, još uvijek emotivno nezrelim i izuzetno ranjivim u periodu adolescencije (koja po novim istraživanjima traje i do 24. godine života), kod kojih ovakve situacije mogu podstaći anksioznost, depresiju i druge negativne uticaje po mentalno zdravlje kao rezultat njihove viktimizacije (Bates, 2017.)⁸, u najgorem slučaju i do samoubistva. Nezavisno od godišta, istraživanje Inicijative za sajber građanska prava⁹ navodi se da je 51% žrtava objavljivanja sopstvenih fotografija, audiovizuelnih ili drugih materijala pornografske sadržine, nakon toga imalo suicidalne misli.

U studiji koju je objavio Evropski institut za ravnopravnost polova navodi se i nekoliko primjera: Italijanka Tacijana Kantone, koja je počinila samoubistvo 2016. nakon objave osvetničke pornografije zbog koje je ranije dobila otkaz¹⁰; petnaestogodišnja Amanda Tod iz Kanade koja je počinila samoubistvo 2012. nakon što je jedna muška osoba objavila njene

8 Nonconsensual Pornography Among U.S. Adults: A Sexual Scripts Framework on Victimization, Perpetration, and Health Correlates for Women and Men, Y. Ruvalcaba and Asia A. Eaton (2018), <https://cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2021/10/2019-Psychology-of-Violence-Publication.pdf>

9 Cyber Civil Rights Initiative, <https://www.cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2014/12/RPStatistics.pdf>

10 <http://www.bbc.com/news/world-europe-37377286>

fotografije na internetu¹¹ bez njenog pristanka; sedamnaestogodišnja Žulija Rebeka iz brazilske savezne države Pjauí koja je takođe oduzela sebi život 2013. nakon što su seksualno eksplicitni snimci nje i njenog partnera objavljeni bez njenog pristanka.¹² Zvanični podaci za Crnu Goru ne postoje, ali su teške situacije poznate u zajednici.

Demonstriranje veze između viktimizacije uzrokovane širenjem „pornografije bez pristanka“ i mentalnog zdravlja i blagostanja je stoga važan prvi korak ka definisanju ovog fenomena kao oblika seksualnog zlostavljanja, te razumijevanju potencijalnih zdravstvenih posljedica ovog fenomena.

11 <http://www.bbc.co.uk/newsbeat/article/19960162/amanda-todd-memorial-for-teenage-cyberbullying-victim>

12 <https://www.bustle.com/articles/9485-revenge-porn-legislation-called-for-in-brazil-following-17-year-olds-suicide>

Seksualni scenariji do sada su najčešće stigmatizirali žene, ali ne i muškarce, koji su seksualno aktivni (Green & Faulkner, 2005), tako da mentalno i fizičko zdravlje žrtava varira zavisno od pola.

Veća je vjerovatnoća da žene dobiju negativne društvene reakcije kao rezultat viktimizacije, i zato su negativne društvene reakcije jedan od najjačih prediktora negativnog zdravlja među žrtvama seksualnog napada (Black et al., 2011; Dworkin, Ullman, Stappenbeck, Brill & Kay-sen, 2018), tako da žene žrtve prijavljuju lošije zdravstveno stanje od muškaraca žrtava.

Međutim, iako najčešće govorimo o posljedicama za djevojčice, djevojke i žene, sve je vidljivija i viktimizacija dječaka i mladića.

Analiza pravnog okvira u EU i drugim zemljama

U posljednjih nekoliko godina u državama članicama EU i u SAD bilo je više slučajeva žrtava objavljivanja pornografskog sadržaja bez pristanka, većinom žena, zbog kojih su mnoge počinile i samoubistvo. Rezultati istraživanja upućuju na to da je do 90% žrtava osvetničke pornografije ženskog pola¹³ i da se broj takvih slučajeva povećava recimo u Velikoj Britaniji¹⁴, a povećava se i broj internetskih stranica posvećenih dijeljenju takvog materijala na kojima korisnici uz slike mogu objaviti i lične podatke kao što su adresa žrtve, linkovi ka profilu žrtve na društvenim mrežama, čak informacije o radnom mjestu i sl. Prema istraživanju koje je sprovedeno u SAD, informacije koje su objavljene uz sam materijal obuhvatale su i: puno ime u 59% slučajeva, e-mail u 26%, informacije o društvenim mrežama/screenshot profila na društvenoj mreži u 49%, fizičku kućnu adresu u 16%, broj telefona u 20%, a poslovnu adresu u 14% slučajeva¹⁵.

13 Prema istraživanju koje je sprovedla neprofitna organizacija Cyber Civil Rights Initiative 2015, <https://www.cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2014/12/RPStatistics.pdf>

14 Vidjeti: <https://www.theguardian.com/technology/2015/jul/15/revenge-porn-cases-increase-police-figures-reveal>

15 A Campaign of the Cyber Civil Rights Initiative, Inc. www.EndRevenge-Porn.org; www.CyberCivilRights.org; <https://www.cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2014/12/RPStatistics.pdf>

U analizi “Kriminalizacija rodno zasnovanog nasilja nad ženama u evropskim državama, uključujući nasilje uz pomoć IKT” (2021)¹⁶, koju je objavila Evropska komisija – Evropska mreža pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju, navodi se da, kada postoji nedostatak kriminalizacije ove prakse, to direktno utiče na pristup pravdi žrtava, jer se čini da je njihova jedina alternativa da se žale određenoj internetskoj platformi koja širi slike i da traže njihovo uklanjanje, odluka koja ostaje u velikoj mjeri prerogativ platforme. Oni takođe navode da, iako su neke platforme uspostavile procedure za podnošenje takvih zahtjeva, osim uklanjanja materijala, žrtve nemaju bilo kakav oblik kompenzacije. Štaviše, mogućnost ciljanja počinitelja (na primjer, otkazivanje njegovog naloga, itd.) takođe zavisi od odluke platforme, tako da bi kriminalizacija ponašanja omogućila intervenciju države kako bi se žrtvama garantovao pristup pravdi, uz pravo počinitelja na pravičan proces.

Iz analize upitnika koji je sprovela Evropska komisija u svrhu kreiranja gore pomenute studije, zaključeno je da je **jedanaest zemalja konkretno kriminalizovalo ovakvo ponašanje u svojim krivičnim zakonima**. Izmjene krivičnih zakona ovih zemalja izvršene su nedavno – u posljednjih pet godina, pri čemu je šest

16 Criminalisation of gender-based violence against women in European States, including ICT-facilitated violence (2021), S. De Vido, L. Sosa, published by EUROPEAN COMMISSION, European network of legal experts in gender equality and non-discrimination

zemalja promijenilo svoje krivične zakone tokom 2019. i 2020. godine – i odražavaju potrebu da se odgovori na raširenu upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija u izvršenju krivičnog djela. Pregled stanja se može vidjeti u priloženoj tabeli.

Tabela:

Širenje privatnih slika bez saglasnosti – kriminalizacija

država	eksplicitna kriminalizacija	neeksplicitna kriminalizacija
Austrija		●
Belgija	●	
Bugarska		●
Hrvatska		●
Kipar		●
Češka Republika		●
Danska		●
Estonija		●
Finska	●	
Francuska		●
Njemačka		●
Grčka		●
Mađarska		●
Island		●
Irska	●	
Italija	●	
Letonija		●

država	eksplicitna kriminalizacija	neeksplicitna kriminalizacija
Lihtenštajn		●
Litvanija		●
Luksemburg		●
Malta	●	
Holandija	●	
Norveška		●
Poljska	●	
Portugal	●	
Rumunija		●
Slovačka		●
Slovenija		●
Španija	●	
Švedska	●	
Velika Britanija	●	

Izvor: EC, Criminalisation of gender-based violence against women in European States, including ICT-facilitated violence (2021)

Zemlje u kojima je prisutna eksplicitna kriminalizacija

U analizi se navodi da „osvetnička pornografija“ nije korišćena kao izraz ni u jednoj od 11 zemalja koje su kriminalizovale ovo ponašanje, već je prednost data drugim izrazima kao što je „distribucija/diseminacija/objavljivanje/dijeljenje bez saglasnosti“.

Tabela:

Diseminacija bez saglasnosti – ponašanja i vrste slika*

država	Širenje/ Distribucija	Publikovanje	Otkrivanje
Belgija	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Francuska	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Irska	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Italija	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Malta	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Holandija	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Poljska	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Portugal	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Švedska	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Španija	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Velika Britanija	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●

- Seksualne prirode/seksualno eksplicitan sadržaj
- Privatne
- Intimne
- Druge

*Ova tabela pokazuje zemlje koje su eksplicitno kriminalizovale širenje privatnih slika bez pristanka.

Izvor: EC, Criminalisation of gender-based violence against women in European States, including ICT-facilitated violence (2021)

U analizi se navodi da se pristanak analizirao s obzirom na dva specifična aspekta ponašanja: pristanak (ili odsustvo pristanka) na snimanje ili dobijanje slika/snimanja ili dobijanje video zapisa koji će biti distribuirani; i odsustvo saglasnosti za njihovo širenje. Predstavlja dva različita vremenska momenta, s obzirom na to da snimanje/dobijanje slika/video-zapisa prethodi njihovoj distribuciji¹⁷.

17 Criminalisation of gender-based violence against women in European States, including ICT-facilitated violence (2021), S. De Vido, L.Sosa, published by EUROPEAN COMMISSION, European network of legal experts in gender equality and non-discrimination

Belgija

Član 371/1 belgijskog Krivičnog zakona¹⁸ definiše voajerizam i kaže da „svako ko je posmatrao ili izazvao da bude posmatrano lice, ili napravio ili naveo da se napravi vizuelni ili audio snimak lica: (i) direktno ili tehničkim ili drugim sredstvima; (ii) bez ovlašćenja te osobe ili bez njenog znanja; (iii) dok je osoba bila ponuđena ili uključena u eksplicitnu seksualnu aktivnost; i (iv) u okolnostima u kojima se razumno može očekivati da osoba neće narušiti njenu privatnost – prikazivao, učinio dostupnim ili distribuirao slike ili vizuelni ili audio snimak osobe kojoj se nudi ili je uključena u eksplicitnu seksualnu aktivnost, bez njenog pristanka ili bez njenog znanja, čak i ako je ta osoba pristala na njihovu proizvodnju – kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.“

Belgija se u istoj odredbi (član 371/1 (2) Krivičnog zakona) poziva na činjenicu da širenje slike bez pristanka predstavlja **krivično djelo čak i ako je osoba na to pristala** i kaže da „svako ko je pokazao, učinio dostupnim ili distribuirao slike ili vizuelni ili audio snimak osobe kojoj se nudi ili je uključena u eksplicitnu seksualnu aktivnost, bez njenog pristanka ili bez njenog znanja, čak i ako je ta osoba pristala na njihovu proizvodnju – kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.“

18 Article 371/1 of the Belgian Criminal Code (voyeurism), <https://resource-hub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/belgium/topics/1legal-provisions>

Kazna predviđena za ovo djelo ako je žrtva bila mlađa od 16 godina je od 10 do 15 godina zatvora. Za žrtve mlađe od 18 godina postoji neosporna pretpostavka odsustva pristanka. Zanimljivo je znati da je Belgija u aprilu 2020. godine usvojila poseban Zakon o distribuciji seksualnih slika i zapisa bez saglasnosti, koji takođe uključuje čin prikazivanja i činjenja dostupnim seksualnih slika. Zakon obuhvata i video snimke gole osobe ili osobe uključene u seksualnu aktivnost, koji su objavljeni ili distribuirani bez pristanka te osobe. Važno je da djelo postoji čak i ako je žrtva bila saglasna sa fotografisanjem ili snimanjem, ali ne i distribucijom slika.

Ovaj zakon je važan jer je djelo osvetnička pornografija dobilo ime po tome što ga u većini slučajeva izvrši bivši partner da bi se osvetio, koristeći slike koje u vrijeme snimanja nisu bile osporene.

On predviđa novčanu kaznu od 200 do 15.000 evra, kao i moguću kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Takođe sadrži odredbu koja dozvoljava da se dotične slike uklone sa interneta, a ako to nije moguće – ako je vlasnik internet stranice van nadležnosti belgijskih sudova, na primjer – da ih belgijski ISP (Internet servis provajder) učini nedostupnim, po nalogu suda ili jednostavno javnog tužioca.

Francuska

Krivični zakon, član 226-1 (Uredba br. 2000-916 od 19. septembra 2000. godine, član 3, Službeni list od 22. septembra 2002. godine, stupio na snagu 1. januara 2002)¹⁹ kaže da se kazna od jedne godine zatvora i novčana kazna od 45.000 eura izriču za svako namjerno kršenje intimnosti privatnog života drugih osoba pribjegavanjem bilo kojim sredstvima: 1) snimanjem ili prenošenjem riječi izgovorenih u povjerljivim ili privatnim okolnostima, bez pristanka njihovog govornika; 2) fotografisanjem, snimanjem ili slanjem slike osobe koja se nalazi na privatnom posjedu, bez pristanka dotične osobe.

Prema članu 226-2 Krivičnog zakona, iste kazne se primjenjuju i na čuvanje, objavljivanje ili dovođenje do objavljivanja/dijeljenja u javnosti ili s trećim licem, ili korišćenje na bilo koji način bilo kojeg zapisa ili dokumenta dobijenog bilo kojom od radnji navedenih u članu 226-1. Kada je takav prekršaj počinjen putem štampe ili emitovanja, primjenjuju se posebne zakonske odredbe kojima se ta pitanja uređuju za definisanje odgovornih lica.

Međutim, francuski zakon navodi da kada su krivična djela iz ovog člana izvršena sa znanjem dotičnih osoba bez njihovog prigovora, iako su bile u poziciji da isti učine, pretpostavlja se njihov pristanak.

¹⁹ France_Criminal Code, www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf

Italija

Italija razlikuje situacije u kojima su slike napravljene ili ukradene i one u kojima su slike „primljene ili na drugi način stečene” (član 612ter Krivičnog zakona), što može uključivati situaciju u kojoj osoba pristaje na njihovo stvaranje. U potonjem slučaju, objavljivanje ili širenje bez pristanka predstavlja krivično djelo kada postoji svrha da se naudi žrtvi. Vrijedi napomenuti da je u Italiji 9. avgusta 2019. godine stupio na snagu novi zakon koji se odnosi na zaštitu žrtava nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, a u skladu sa Istanbulsom konvencijom (Zakon br. 69 od 19. jula 2019. godine, Izmjene i dopune Krivičnog zakona, Zakonika o krivičnom postupku i drugih odredbi o zaštiti žrtava nasilja u porodici i rodnog nasilja)²⁰.

Italija je napravila razliku između pravljenja ili krađe slika koje se potom distribuiraju bez pristanka osobe sa slike – gdje nije predviđena namjera da se naudi – i primanja ili nabavke slike na drugi način za čije širenje je potrebna namjera da se naudi.

20 Zakon br. 69 od 19. jula 2019. godine, Izmjene i dopune Krivičnog zakona, Zakonika o krivičnom postupku i drugih odredbi o zaštiti žrtava nasilja u porodici i rodnog nasilja, dostupno na italijanskom jeziku na linku: www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2019/07/25/19G00076/sg

Holandija

Novi član 139h holandskog Krivičnog zakona, koji je usvojen 2020. godine, pravi razliku između: seksualnih slika koje su „namjerno i nezakonito stvorene“ (član 139h (1)(a)) i koje se objavljuju dok osoba zna ili treba razumno da sumnja da su slike stečene ili kao rezultat djela kažnjivog u stavu (1) (a) (član 139h (2) (a)); i seksualne slike – bez upućivanja na to kako su dobijene – koje se otkrivaju „znajući da takvo otkrivanje može biti štetno za tu osobu“ (član 139h, (2) (b)). Stoga, kako se navodi u članku M. Berndsen, „varijanta iz stava 2 b takođe zabranjuje otkrivanje seksualnih slika koje su stvorene dobrovoljno, ali se tada zahtijeva da otkrivač zna da otkrivanje može biti štetno za osobu koja je prikazana.“²¹

21 (Berndsen, M. (2020) 'Een verbod op wraakporno', Nederlands Tijdschrift voor Strafrecht 2020-2, pp. 70-76, DOI: <https://doi.org/10.5553/NTS/266665532020035002003>)

Španija

Krivični zakon Španije definiše ovaj čin u odjeljku “Krivična djela protiv privatnosti, prava na dostojanstvo ličnosti i nepovredivosti stana”. Cijelo prvo poglavlje govori o otkrivanju i razotkrivanju tajni.

U članu 197 se navodi da svako ko u cilju otkrivanja tajni ili narušavanja privatnosti drugog, bez njegovog pristanka, oduzme njegove papire, pisma, poruke elektronske pošte ili bilo koje druge dokumente ili lične stvari, ili presretne njegove telekomunikacije ili koristi tehničke uređaje za slušanje, prenos, snimanje ili za reprodukciju zvuka ili slike, ili bilo kojeg drugog komunikacijskog signala, kazniće se zatvorom od jedne do četiri godine i novčanom kaznom. Iste kazne su predviđene i za onoga ko, bez ovlašćenja, oduzme, koristi ili izmijeni, na štetu treće strane, podatke lične ili porodične prirode drugog koji su evidentirani u kompjuterskim, elektronskim ili drugim datotekama ili mediju, ili u bilo kojoj drugoj vrsti fajla ili javnog ili privatnog zapisa. Iste kazne predviđene su i za svakoga ko im bez ovlašćenja pristupi na bilo koji način, i ko ih promijeni ili koristi na štetu subjekta ili treće strane. Takođe, kazna zatvora od dvije do pet godina predviđena je i ako se otkriveni podaci ili činjenice ili snimljene slike emituju, objelodanjuju ili ustupe trećim licima²².

Španija je u član 197 (7) Krivičnog zakonika uključila činjenicu da su slika ili audiovizuelni snimak mogli biti dobijeni uz pristanak os-

obe. Španski Vrhovni sud je odlučio da i jedno i drugo – slike koje je počinitelj snimio uz pristanak žrtve i one koje je žrtva dobrovoljno poslala počinitelju – potpadaju pod termin „pribavljanje“.

Irska

Irska ima posebnu odredbu (odjeljak 3 – Uznemiravanje, Zakon o štetnoj komunikaciji i srodnim prekršajima iz 2020) koja predviđa prekršaj „snimanja, distribucije ili objavljivanja” kada „on ili ona snimi, distribuira ili objavi intimnu sliku druge osobe bez pristanka te druge osobe”. U tom smislu, distribucija bez pristanka slika koje su snimljene uz pristanak žrtve može potpasti pod Odjeljak 2 istog zakona, koji se odnosi samo na distribuciju, objavljivanje ili prijetnju distribucijom ili objavljivanjem intimne slike.

Naime, ovaj zakon ima za cilj da izmijeni pravni okvir koji se odnosi na uznemiravanje; da predvidi krivična djela koja se odnose na snimanje, distribuciju ili objavljivanje intimnih slika i da obezbijedi anonimnost žrtava tih djela; da se predvidi krivično djelo koje uključuje distribuciju, objavljivanje ili slanje prijeteće ili grubo uvredljive komunikacije, i u te i druge svrhe da se izmijene i dopune Zakon o krivičnim djelima protiv osoba bez smrtnog ishoda iz 1997, Zakon o kauciji iz 1997. i Zakon o nasilju u porodici iz 2018, i da obuhvati srodna pitanja²³.

23 Harassment, Harmful Communications and Related Offences Act 2020, <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/act/32/enacted/en/print#sec3>

Malta

Na Malti, član 208e Krivičnog zakona predviđa da „svako ko, s namjerom da izazove uznemirenost, emocionalnu štetu ili štetu bilo koje prirode, otkrije privatnu seksualnu fotografiju ili film bez pristanka osobe ili osoba prikazanih na takvoj fotografiji ili filmu, po presudi će biti kažnjen zatvorom do dvije godine ili novčanom kaznom od najmanje tri hiljade eura (3000 €) i ne većom od pet hiljada eura (5000 €), ili će biti osuđen na kaznu zatvora i novčanu kaznu.

Navodi se par slučajeva kada lice ne može biti krivo za djelo iz ovog člana, i to ako: (a) je otkrilo seksualnu fotografiju ili film isključivo osobi ili osobama prikazanim na takvoj fotografiji ili filmu; ili ako je (b) otkrivanje bilo neophodno u svrhu sprečavanja, otkrivanja ili istrage zločina; ili ako je (c) u mjeri u kojoj je to razumno potrebno, otkrivanje odobreno od strane suda ili tribunala u toku sudskog postupka. Pod uslovom da sud ili tribunal tako odobri, seksualna fotografija ili film će, bez odlaganja, biti zapečaćeni od strane zapisničara ili zamjenika zapisničara tog suda ili tribunala i biće dostupan samo stranama u parnici ili njihovim ovlašćenim zakonskim zastupnicima.“²⁴

Takođe, u zakonu je navedeno da kada je djelo iz ovog člana izvršeno kao sredstvo ili u okviru ucjene, kazna se uvećava za jedan stepen.

24 Malta, CRIMINAL CODE, To amend and consolidate the Penal Laws and the Laws of Criminal Procedure <https://justice.gov.mt/en/pcac/Documents/Criminal%20code.pdf>

Portugal

U Portugalu, krivično djelo „digitalni upad u privatni život“ (član 193 Krivičnog zakonika) pokriva nedozvoljeno ponašanje osobe koja „kreira, čuva ili koristi digitalnu datoteku podataka osobe koja se može identifikovati, a koji se odnose na njen privatni život“ (član 193 (1)). Zakonom broj 44/2018 izmijenjene su odredbe Krivičnog zakonika o povredi privatnosti, dodavanjem krivičnog djela širenja „putem interneta ili drugog sredstva opšteg javnog širenja, ličnih podataka, odnosno slike ili zvuka, koji se odnose na privatnost žrtve bez njenog pristanka“.²⁵

Ova zemlja je takođe usvojila Zakon br. 44/2018, koji je pojačao ličnu zaštitu privatnog života na internetu, uvodeći djela „širenje putem interneta“ ili putem „opšte javne diseminacije“ „ličnih podataka koji se odnose na privatnost osobe“ (u vezi sa nasiljem u porodici) i „širenje ličnih podataka putem interneta ili drugih sredstava opšteg javnog širenja“ (u vezi sa krivičnim djelima iz članova 190 do 195 Krivičnog zakonika).

25 Diário da República no. 153/2018, Series I of 2018-08-09. <https://dre.pt/web/guest/pesquisa/-/search/115946549/details/normal?q=Lei+44%2F2018>

Švedska

U Švedskoj, ova tema obrađena je u Poglavlju 4 – Prekršaji protiv slobode i mira²⁶.

Odjeljak 6a ovog poglavlja navodi da je osoba koja je nezakonito, pomoću tehničkog sredstva, tajno snimila sliku osobe koja se nalazi u zatvorenom prostoru u stanu, ili u toaletu, garderobi ili drugom sličnom prostoru, kriva za nametljivo fotografisanje i kažnjava se novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju od najviše dvije godine. Zatim, Odjeljak 6b kaže da je osoba koja se nezakonitim korišćenjem podataka o identitetu druge osobe predstavlja kao ta osoba i time joj nanese gubitak ili neugodnost, kriva za nezakonitu upotrebu identiteta i kažnjava se novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju od najviše dvije godine.

Odjeljak 6c daje detalje u vezi sa distribucijom materijala i kaže da je osoba koja zadire u privatni život druge osobe širenjem:

1. slike ili drugih informacija o seksualnom životu osobe;
2. slike ili drugog podatka o zdravstvenom stanju osobe;
3. slike ili druge informacije o licu koje je podvrgnuto krivičnom djelu koje uključuje napad na njegovu ličnost, slobodu ili mir;
4. slike osobe u veoma ranjivoj situaciji;

26 The Swedish Criminal Code, www.government.se/49f391/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf

5. slike potpuno ili djelimično nagog tijela osobe, ako bi širenje moglo dovesti do ozbiljne štete osobi na koju se slika ili informacija odnosi, kriva za **nezakonito narušavanje privatnosti** i osuđuje se na novčanu ili zatvorsku kaznu od najduže dvije godine.

Odjeljak 6c Krivičnog zakonika pokriva širenje slika bez pristanka čak i ako su dobijene uz pristanak žrtve.

Poljska

U Poljskoj, krivično djelo (član 191a sa izmjenama i dopunama 2020.) obuhvata i snimanje i širenje slika golih osoba ili osoba tokom seksualne aktivnosti. Odredba je jedinstvena jer zahtijeva da počinitelj snimi sliku „nasiljem, nezakonitom prijetnjom ili obmanom“, pa stoga distribucija slika koje su snimljene uz pristanak prikazane osobe ne potpada pod ovu odredbu. Ovakav slučaj mogu pokrivati druge odredbe opšteg krivičnog zakona, kao što su kleveta, uvreda i uhođenje.

Poljska takođe koristi reč „diseminacija“/„širenje“, koju su sudovi protumačili tako da čini sliku opšte dostupnom, čineći je dostupnom nedefinisanim krugu ljudi, što dovodi do situacije u kojoj se slika može smatrati opšte dostupnom²⁷.

27 Konarska-Wrzosek, V. (2018) 'Commentary to Article 191a of the Penal Code', WKP.

Zemlje u kojima je prisutna neeksplicitna kriminalizacija i upotreba drugih odredbi krivičnog zakona

Neke zemlje nemaju konkretno krivično djelo širenja slika seksualne/intimne/privatne prirode bez pristanka, ali imaju druge krivične odredbe primijenjene na procesuiranje krivičnih djela koja spadaju u ovu kategoriju. Izvještaj Evropske komisije navodi da se krivične odredbe koje se uobičajeno primjenjuju odnose najčešće na mišljenje u privatni život pojedinca, iako često nedostaje upućivanje na seksualnu ili intimnu prirodu slika.

U zemljama u kojima ovaj čin nije izričito sankcionisan pod ovim nazivom, već u okviru drugih zakona i članova zakona, ovo djelo se zapravo ne bavi pitanjima kao što su osvetnička pornografija ili drugi tipično rodno zasnovani oblici onlajn nasilja, već se vrlo često vezuje za nezakonitu upotrebu ličnih podataka, kao na primjer u Hrvatskoj.

U Hrvatskoj, na primjer, dijeljenje nečijeg izvještaja o bolovanju protivno pravilima o zaštiti podataka i širenje seksualnih slika bez pristanka spadaju u istu kategoriju, iako u drugom slučaju postoji jasna specifična dimenzija rodnog zasnovanog nasilja.

Tabela:

Širenje privatnih slika bez saglasnosti – neeksplicitna kriminalizacija

država	1	2	3	4	5
Austrija			●		
Bugarska				●	
Hrvatska	●				
Kipar					●
Češka	●				●
Danska	●				
Estonija	●				
Njemačka	●	●			
Grčka	●				●
Mađarska	●				
Island					●
Letonija	●				
Lihtenštajn			●		
Litvanija	●				
Luksemburg	●				
Norveška	●				
Rumunija	●				
Slovenija	●				

- 1** Upad u privatni život/kršenje privatnosti/korišćenje ličnih podataka i/ili identiteta
- 2** „Upskirting“
- 3** Seksualno uznemiravanje putem elektronske komunikacije
- 4** Uvreda i kleveta
- 5** Ostalo

Izvor: EC, Criminalisation of gender-based violence against women in European States, including ICT-facilitated violence (2021)

Kao poseban slučaj može se sagledati Njemačka, koja mimo odredbe o kršenju intimne privatnosti osobe na fotografiji ili drugim slikama bez njenog pristanka (član 201a (1) Krivičnog zakonika), ima posebnu odredbu o djelu „upskirting“ (član 184k sa izmjenama i dopunama 9. oktobra 2020.), i navodi da će kazna zatvora do dvije godine ili novčana kazna biti izrečena onome ko „namjerno ili svjesno napravi ili prenese neovlašćeno snimanje slike genitalija, zadnjicu, ženske grudi ili donji veš koji pokriva ove djelove tijela druge osobe, ukoliko su ta područja zaštićena od pogleda; 2. Koristi ili čini dostupnom trećoj osobi sliku snimljenu kao rezultat ovog krivičnog djela ili 3. Svjesno učini autorizovani snimak slike te vrste opisano pod brojem 1 dostupnim trećem licu bez ovlašćenja.

Zaključci i preporuke

Imajući u vidu analizu pravnog okvira u Crnoj Gori, kao i analizu pravnog okvira drugih zemalja, a shodno stanju koje se odnosi na sve veću zloupotrebu informacionih tehnologija u svrhu dijeljenja video materijala i fotografija putem interneta sa ciljem progranjanja, ucjenjivanja i generalno ponižavanja i nerijetko osвете, nameće se neophodnost unapređenja zakonskog rješenja u Crnoj Gori.

- Kriminalizovati širenje intimnih/seksualnih slika i video materijala bez pristanka, kao i distribuciju lažnih slika, tj. materijala kreiranog putem korišćenja onlajn alata i programa (Photoshopa i sl.), naglašavajući uticaj upotrebe IKT-a, što je pogoršalo ovaj fenomen. Ovaj ishod bi se takođe mogao postići izmjenama i dopunama Krivičnog zakona.
- Imajući u vidu posebnu ranjivost adolescenata, a i ostalih, preporučuje se da čak i u slučajevima kad postoji prvobitna saglasnost za snimanje/dobijanje slike ili video snimka, njihovo dalje distribuiranje bez pristanka mora biti zabranjeno i ova inicijalna saglasnost ne bi trebalo da bude relevantna za utvrđivanje krivičnog djela.
- Osigurati da kriminalizacija ne isključuje pravne lijekove u građanskom pravu, kao što je kompenzacija ili uklanjanje sporne slike po nalogu suda.

- U skladu sa preporukama Evropske komisije, u smislu jurisdikcije, obezbijediti da država u kojoj je slika dostupna preko interneta ili IKT treba da zadrži nadležnost, čak i ako je djelo izvršeno u inostranstvu.
- Prepoznati potrebu za kvantitativnim i kvalitativnim istraživanjima, baziranim na perspektivi žrtava, koja bi dala relevantne informacije o stanju, posebno o spremnosti zajednice i spremnosti sistema na odgovor u ovakvim slučajevima.
- Kreirati programe obuke za osoblje policije, obrazovanjem sudstva i tužilaštva o nasilju na internetu sa uključenom rodnom perspektivom.
- Kreirati i sprovoditi obuke djece, mladih i žena o mogućnostima zaštite na internetu, oblicima zlostavljanja i internet nasilja, kao i o pravnom okviru za zaštitu.
- Unaprijediti prevenciju tako što će se ova tema uključiti u školske programe, posebno za uzrast od 11 do 18 godina.
- Raditi na izmjeni percepcije i stavova tradicionalno ukorijenjenih kod javnosti, i sprovoditi više dugoročnih i redovnih kampanja za rušenje postojećih tabua vezanih za seksualnost, ali i kampanje za podizanje svijesti o oblicima nasilja uopšte, uključujući onlajn nasilje u Crnoj Gori.

